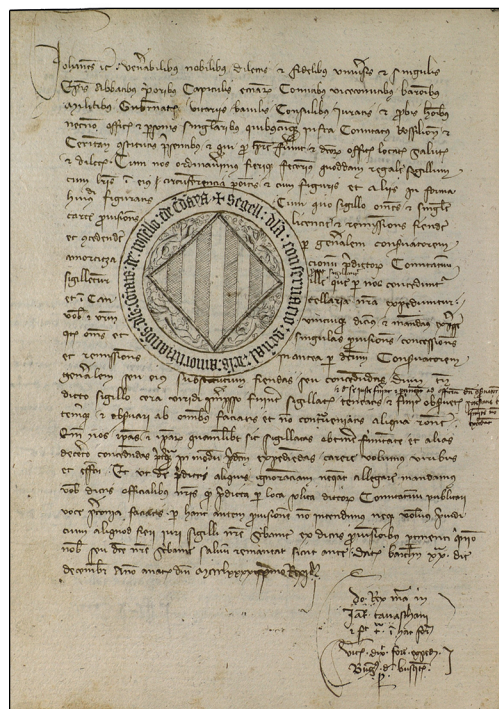

LA SIGIL·LOGRAFIA MEDIEVAL A CATALUNYA I A L'EUROPA MEDITERRÀNIA.

ESTUDIS COMPARATIS

Col·loquis internacionals

en el centenari de la publicació del segon volum de la *Sigil·lografia catalana* de Ferran de Sagarra,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

IDEACIÓ I ORGANITZACIÓ DELS COL·LOQUIS

Xavier BARRAL I ALTET
Vinni LUCHERINI

Els col·loquis han rebut
el Segell de Qualitat /Quality Seal
de la *Societas Historicorum Coronae Aragonum* (HISCOAR)

Il·lustracions

1. *Manament del rei Joan I sobre la forma del segell de la Conservació general de les amortitzacions dels comtats de Rosselló i Cerdanya* (20 de desembre 1391), Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. canc. 1980, fol. 86v
2. *Segell del rei Alfons el Liberal (1327-1336)*, MNAC, Gabinet numismàtic de Catalunya
3. *Gravat d'un segell del rei Pere el Cerimoniós* (Barcelona, 1878)
4. *Gravat d'un segell de la reina Joana d'Anjou (Histoire des comtes de Provence par M. Antoine de Ruffi, Aix, 1655)*
5. *Segell de la reina Violant de Bar (1387-1396)*, Arxiu de la Corona d'Aragó, Col·leccions, Sigil·lografia, Segells pendents despresos, 289

Entre 1916 i 1932 veien la llum els 5 volums d'una obra fonamental de la historiografia catalana i de la sigil·lografia del primer quart del segle XX: *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya* de Ferran de Sagarra i de Siscar (1853-1939), membre de l'Institut d'Estudis Catalans. El segon volum va aparèixer l'any 1922. Amb motiu del centenari de la seva publicació, l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de Nàpols Federico II organitzen dos col·loquis internacionals de sigil·lografia medieval, sota la direcció de Xavier Barral i Altet i de Vinni Lucherini. El marc geogràfic no es limita a Catalunya i a Itàlia meridional, sinó que s'estén a l'Europa mediterrània i als territoris de l'antiga Corona catalano-aragonesa, així com a les seves relacions europees. Els col·loquis estan destinats a examinar diversos aspectes de la sigil·lografia, reial, nobiliària, eclesiàstica o urbana. Per Estudis comparatius s'entenen tant les relacions entre Catalunya, l'àrea mediterrània i Europa, com els estudis comparats entre sigil·lografia, història, història de l'art, literatura, litúrgia, arqueologia o numismàtica. A Barcelona es presenten els temes generals, monogràfics i comparatius, mentre que a Nàpols la trobada es centra en el segells femenins.

Tra il 1916 e il 1932 furono pubblicati i 5 volumi di un'opera fondamentale della storiografia catalana e della sigillografia del primo quarto del XX secolo: *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya* di Ferran de Sagarra i de Siscar (1853-1939), membro dell'Institut d'Estudis Catalans. Il secondo volume apparve nel 1922. In occasione del centenario della sua pubblicazione, l'Institut d'Estudis Catalans e l'Università degli Studi di Napoli Federico II organizzano due convegni internazionali di sigillografia medievale sotto la direzione di Xavier Barral i Altet e di Vinni Lucherini. Il quadro geografico non si limita alla Catalogna e all'Italia meridionale, ma si allarga all'Europa mediterranea e ai territori dell'antica Corona catalano-aragonesa, così come alle loro relazioni europee. I due convegni prendono in esame molti aspetti della sigillografia, di tipo reale, nobiliare, ecclesiastica o urbana. Nella definizione Studi comparativi sono compresi sia i rapporti tra la Catalogna, lo spazio mediterraneo e l'Europa, così come quelli disciplinari tra la sigillografia e la storia, la storia dell'arte, la letteratura, la liturgia, l'archeologia e la numismatica. A Barcellona si presentano le questioni generali, monografiche e comparative, mentre a Napoli il convegno si concentra sui sigilli femminili.

Entre 1916 et 1932 étaient publiés les 5 volumes d'un ouvrage fondamental de l'historiographie catalane et de la sigillographie du premier tiers du XXe siècle: *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya* de Ferran de Sagarra i de Siscar (1853-1939), membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Le deuxième volume vit le jour en 1922. À l'occasion du centenaire de sa publication, l'Institut d'Estudis Catalans et l'Université de Naples Federico II organisent deux colloques internationaux sur la sigillographie médiévale, sous la direction de Xavier Barral i Altet et de Vinni Lucherini. Le cadre géographique n'est pas limité à la Catalogne et à l'Italie méridionale, mais s'étend à l'Europe méditerranéenne et aux territoires de l'ancienne Couronne catalano-aragonaise, ainsi qu'à leurs échanges européens. Les deux colloques prennent en considération divers aspects de la sigillographie royale, nobiliaire, ecclésiastique ou urbaine. Par Études comparatives on comprend aussi bien les relations entre la Catalogne, l'espace méditerranéen et l'Europe, que les échanges entre disciplines, sigillographie, histoire, histoire de l'art, littérature, liturgie, archéologie ou numismatique. À Barcelone sont présentées les questions générales, monographiques ou comparatives, tandis qu'à Naples on se concentre sur les sceaux féminins.

**LA SIGIL·LOGRAFIA MEDIEVAL A CATALUNYA
I ALS TERRITORIS DE LA CORONA CATALANO-ARAGONESA
EN UN CONTEXT EUROPEU**

**BARCELONA, INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
CARRER DEL CARME 47, SALA PERE I JOAN COROMINES
9-11 DE NOVEMBRE 2022**

DIMECRES 9 DE NOVEMBRE

14.30-15.15 Inscripció i acreditació dels participants

SESSIÓ INAUGURAL: 15.30-16.30

15.30 OBERTURA DEL COL·LOQUI

M. Teresa CABRÉ, Presidenta de l'Institut d'Estudis Catalans; **Ramon PINYOL I TORRENTS**, President de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans; **Xavier BARRAL I ALTET**, Catedràtic d'Història de l'art medieval, Université de Rennes II, membre de l'Institut d'Estudis Catalans; **Vinni LUCHERINI**, Catedràtica d'Història de l'art medieval, Università degli Studi di Napoli Federico II, membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans

15.45 Xavier BARRAL I ALTET

Introducció al col·loqui: Ferran de Sagarra i la sigil·lografia catalana (1916-1932) en el context europeu de l'època / Ferran de Segarra et la sigillographie catalane (1916-1922) dans le contexte européen de l'époque

16.10 Joan DE SAGARRA, escriptor

Evocacions llunyanes del meu avi / Évocations lointaines de mon grand-père: Ferran de Sagarra i de Siscar

PRIMERA SESSIÓ: 16.30-20.30

PRESIDÈNCIA: Xavier BARRAL I ALTET

16.30 PONÈNCIA INTRODUCTÒRIA

Brigitte Miriam BEDOS-REZAK, New York University

Crossing Boundaries. Seals and Sealing Practice in the Crown of Catalonia-Aragon

17.10-17.40 Pausa cafè

PONÈNCIES

17.40 Vinni LUCHERINI

Il sigillo è cosa personale del re: esempi documentari nell'ambito della Corona catalano-aragonese

18.10 Jean-Claude CHEYNET, Collège de France

La sigillographie de l'Empire romain d'Orient, source d'inspiration de la sigillographie des États latins

18.40 Clément BLANC-RIEHL, Archives nationales, Paris

Les sceaux de la Couronne catalano-aragonaise dans les collections publiques françaises

19.10 Discussió sobre les ponències

COMUNICACIÓ

19.40 Vincent DEBIAIS, CNRS, EHESS, Paris

Writing in Circle. Material, Letters, and Images on Medieval Seals

20.10 Discussió sobre la comunicació

21.00 Recepció privada d'acollida dels participants

DIJOURS 10 DE NOVEMBRE

SEGONA SESSIÓ: 9.30-14.00

PRESIDÈNCIA: Albert TORRA, Director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó

PONÈNCIA

9.30 Laurent MACÉ, Université de Toulouse Jean Jaurès, **Martín ALVIRA CABRER**, Universidad Complutense, Madrid

L'accession au pouvoir: les premiers sceaux de Jacques Ier / El ascenso al poder: los primeros sellos de Jaime I

10.00 Discussió sobre la ponència

COMUNICACIONS

10.20 Alfons PUIGARNAU, Universitat Internacional de Catalunya, Barcelona

El segell com a icona i sacrament. Ferran de Sagarra i el trencament de matrius sigil·lars

10.40 Bartomeu BESTARD CLADERA, Cronista oficial de la ciutat i antic regne de Mallorca

L'heràldica dels reis de Mallorca a partir de la sigil·lografia (1268-1349)

11.00-11.20 Pausa

11.20 Tomàs DE MONTAGUT ESTRAGUÉS, Universitat Pompeu Fabra, Institut d'Estudis Catalans

Els segells del Mestre Racional (1283-1719)

11.40 Irene PEREIRA GARCÍA, Universidad de León

Ferran de Sagarra y la sigilografía catalana. Sellos medievales eclesiásticos en la Corona catalano-aragonesa

12.00 Matthieu DESACHY, Médiathèque Émile Zola Montpellier, Université de Nîmes

"Ils me disent noire": portrait héraldique de Montpellier (XIIe-XVe siècle)

12.20 Discussió sobre les comunicacions

13.00 Albert ESTRADA RIUS, Cabinet Numismàtic de Catalunya/MNAC

Presentació de l'exposició del MNAC sobre la donació de segells medievals publicada per Ferran de Sagarra el 1934: *El donatiu sigil·logràfic de Joaquim Cabot i Rovira*

13.30 Rossend CASANOVA, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/IEC

Inauguració i presentació de l'exposició desplegada al pati de l'IEC: *El segell a la medalla*

14.00-15.30 Dinar per als participants al pati de l'IEC

DIJOURS 10 DE NOVEMBRE

TERCERA SESSIÓ: 15.30-19.00

PRESIDÈNCIA: Carles MANCHO, Catedràtic d'Història de l'art medieval, IRCVM, Universitat de Barcelona

PONÈNCIA

15.30 Ambre VILAIN, Université de Nantes

Les sceaux sont-ils des œuvres d'art?

16.00 Discussió sobre la ponència

COMUNICACIONS

16.20 Caroline SIMONET, CRAHAM, Université de Caen

Urbs: la référence à Rome dans les légendes des sceaux (XIIe-XVe siècles)

16.40 Markus SPÄTH, Justus-Liebig-Universität Gießen, Stanford University

Reviving Antiquity? Seals and the Roman Artistic Heritage in the Medieval Western Mediterranean

17.00 Isabel ESCANDELL PROUST, Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca

Contribució a l'estudi de la sigil·lografia dels reis de Mallorca: l'escenari visual del seu desenvolupament (1276-1349)

17.20-17.40 Pausa

17.40 Marta SERRANO COLL, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

L'estel que precedeix el genet en la sigil·lografia dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona: problemàtiques interpretatives i metodològiques

18.00 Fulvio CERVINI, Università di Firenze

Incidere un gotico alternativo. Modelli architettonici nei sigilli italiani del Duecento

18.20 Discussió sobre les comunicacions

19.00 CONFERÈNCIA PLENÀRIA

Herbert L. KESSLER, Johns Hopkins University, Baltimore

Sigillum caelestis regis in Early Medieval Art

20.00 Sopar per als participants al pati dell'EC

DIVENDRES, 11 DE NOVEMBRE

QUARTA SESSIÓ: 9.30-14.30

PRESIDÈNCIA: Flocel SABATÉ, Catedràtic d'Història medieval, Universitat de Lleida, President de la *Societas Historicorum Coronae Aragonum*, membre de l'Institut d'Estudis Catalans

PONÈNCIES

9.30 Javier MARTÍNEZ DE AGUIRRE, Universidad Complutense, Madrid

Individuo, linaje, comunidad: imagen e identidad en los sellos medievales de Navarra

10.00 Emir O. FILIPOVIĆ, University of Sarajevo

The Seals of Medieval Bosnia in a Mediterranean and European Context

10.30 Discussió sobre les ponències

COMUNICACIONS

10.50 Marianne BLANCHARD, Université Laval, Quebec, Universitat de Barcelona

Et septies figat ibi sigillum. Els segells de les lipsanoteques catalanes del segle XI

11.10 Josepa CORTÉS, Universitat de València, Manuel LANUSSE, Cronista oficial de la ciutat de Cullera, Salvador VERCHER, Arxiu Municipal d'Alzira

Els segells dels consells municipals de la Ribera del Xúquer (segles XIV-XV)

11.30 Maria do Rosário MORUJÃO, Universidade de Coimbra

Un collecteur apostolique du XIVe siècle et sa matrice sigillaire

11.50-12.20 Pausa cafè

12.20 Luigi TUFANO, Università degli Studi di Napoli Federico II

Politica, cultura e ideologia monarchica nei sigilla magna dei re catalano-aragonesi di Napoli

12.40 Imre TAKÁCS, ELTE University, Budapest

From Local Tradition to Imperial Ideology. Seals of Sigismund of Luxembourg and Their Catalan-Aragonese Contexts

13.00 Discussió sobre les comunicacions

13.30 Laurent HABLOT, EPHE, Paris

La collecte de données sigillographiques, enjeux et méthode. L'exemple de la base SIGILLA

14.00 Xavier BARRAL I ALTET

Un primer tractat de sigil·lografia catalana: edició d'un manuscrit inèdit (1750) /

Un premier traité de sigillographie catalane: édition d'un manuscrit inédit (1750)

14.20 CLOENDA I AGRAÏMENTS INSTITUCIONALS

Ramon PINYOL I TORRENTS, Xavier BARRAL I ALTET i Vinni LUCHERINI

SIGILLOGRAFIA FEMMINILE NELL'EUROPA MEDITERRANEA ANGIOINA E CATALANO-ARAGONESE

NAPOLI, SOCIETÀ NAZIONALE DI SCIENZE, LETTERE E ARTI
VIA MEZZOCANNONE 8, AULA PONTANO
23 NOVEMBRE 2022

9.00 SALUTI ISTITUZIONALI

Matteo LORITO, Rettore dell'Università degli Studi di Napoli Federico II

Andrea MAZZUCCHI, Direttore del Dipartimento di Studi Umanistici (DSU)

Candida CARRINO, Direttrice dell'Archivio di Stato di Napoli

9.30 INTRODUZIONE AL CONVEGNO:

Vinni LUCHERINI, Università degli Studi di Napoli Federico II, DSU, Institut d'Estudis Catalans

PRIMA SESSIONE: 10.00-13.30

PRESIDENZA: **Tanja MICHALSKY**, Direttrice della Bibliotheca Hertziana – Max-Planck Institut per la Storia dell'arte, Roma

10.00 Laurent HABLOT, EPHE, Paris

Les armoiries des femmes dans les sceaux: formes et fonctions

10.30 Alfons PUIGARNAU, Universitat Internacional de Catalunya, Barcelona

“Donne che non si siedono”. Teologia politica dei sigilli femminili medievali

11.00-11.30 Pausa caffè

11.30 Laurent MACÉ, Université Jean Jaurès, Toulouse

Le sceau de Cécilia de Foix, comtesse d'Urgell, épouse d'Alvar de Cabrera (1264): un cas atypique?

12.00 Marta SERRANO COLL, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

Signes d'identitat en els segells de les dones vinculades al casal de Barcelona (segle XIII i XIV)

12.30 Arnaud BAUDIN, Archives du Patrimoine de l'Aube, Troyes

Les Vierges à l'Enfant des sceaux cisterciens: circulation de modèles et transferts artistiques dans l'espace méditerranéen de la fin du Moyen Âge

13.00 Luigi TUFANO, Università degli Studi di Napoli Federico II

Signore feudali e donne di potere nel Mezzogiorno angioino e catalano-aragonese. Alcuni esempi sfragistici

13.30-14.30 Pausa pranzo

SECONDA SESSIONE: 14.30-18.00

PRESIDENZA: Roberto DELLE DONNE

Professore ordinario di Storia medievale, Università degli Studi di Napoli Federico II, DSU

14.30 Gergely KISS, University of Pécs

Les sceaux de Clémence de Hongrie, reine de France et de Navarre, dans le contexte de la représentation des identités dynastiques

15.00 Imre TAKÁCS, ELTE University, Budapest

The Seal of Mary of Anjou Queen of Hungary (1382-1396) and the Representation of the Dynastic Protector

15.30 Emir O. FILIPOVIĆ, University of Sarajevo

Three Sisters, Three Seals, Three Different Coats of Arms for Their Father. A Curious Sigillographic Case from Medieval Bosnia

16.00-16.30 Pausa caffè

16.30 Jean-Claude CHEYNET, Collège de France

La place de la femme dans la sigillographie byzantine

17.00 CONCLUSIONI: Xavier BARRAL I ALTET, Université de Rennes II, Institut d'Estudis Catalans

Amb la contribució de

Secció Historico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans

Dipartimento di Studi Umanistici (DSU), Università degli Studi di Napoli Federico II

Universitat de Lleida - Grup de Recerca Consolidat en *Estudis Medievals. Espai, poder i cultura*

Arxiu de la Corona d'Aragó

Museu Nacional d'Art de Catalunya

Societat Catalana d'Estudis Històrics / IEC

Societat Catalana d'Estudis Numismàtics / IEC

Catalan Historical Review / IEC

Secretariat d'organització

Marta EJARQUE PAVIA, IEC

Damiana DI BONITO, DSU

Realització gràfica: Lucio TERRACCIANO, DSU

